

KARAMAN
REHBERLİK VE ARAşTIRMA MERKEZİ

"Güvenli Gelecek, Güvenli Okul"

Kriz Yönetimi, İhmal ve İstismar
Kitapçığı

Eylül 2016

**KARAMAN
REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ
MÜDÜRLÜĞÜ**

GÜVENLİ GELECEK, GÜVENLİ OKUL

KRİZ YÖNETİMİ, İHMAL VE İSTİSMAR
KİTAPÇIĞI

EYLÜL 2016

GİRİŞ

Karaman Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü tarafından hazırlanan **GÜVENLİ GELECEK-GÜVENLİ OKUL PROJESİ** kapsamında Karaman İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okullarda görev yapan okul müdürlerinin, müdür yardımcılarının ve öğretmenlerin kriz yönetimi konusuna ilişkin görüşlerini ve konuyla ilgili okullarında yapılan çalışmaları inceleyerek okulların krize hazırlık düzeylerini arttırmak ve çocuk hakları konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılarak ihmal ve istismar vakalarını önleme, yönlendirme, süreci yönetme konularında, bilgi düzeylerini arttırmak amacıyla hazırlanan el kitapçığımızın sizlere faydalı olmasını dileriz.

Güvenli Gelecek, Güvenli Okul projemizin hazırlık aşamasında ve uygulama sürecinde bizlere katkı sağlayan İl Milli Eğitim Müdürü Asım SULTANOĞLU'na, çalışmalar sırasında bilgi ve deneyimlerini bizlerle paylaşan okul müdürlerimize, müdür yardımcılarımıza ve öğretmenlerimize teşekkür borç biliriz.

**Karaman Rehberlik ve Araştırma Merkezi
Müdürlüğü**

İÇİNDEKİLER

1. Giriş
2. İçindekiler
3. İhmal ve İstismar
4. Cinsel İstismara Uğrayan Öğrencilere Yönelik Hizmetler
5. Şiddete Maruz Kalan ve Şiddet Uygulayan Öğrenciler İle Karşılaşıldığında Yapılması Gerekenler
6. Madde Bağımlılığı Olduğu Düşünülen Öğrencilerle Yapılması Gerekenler
7. Kriz nedir
8. Krize Müdahale Ekibi Kimlerden Oluşur?
9. Okullarda kriz yönetim sürecinin planlanması
10. Okul vaka analiz formu
11. Kriz Vakaları Yönetim Süreci(örnek olaylar)
12. Kaynaklar

İHMAL VE İSTİSMAR

İstismar ve ihmali tanımlamak kolay bir iş değildir. Bu bölümde, istismar ve ihmal tanımları, türleri ve genel göstergeler üzerinde duracağız. Çocuk istismarı ve ihmali anlamak için araştırmacılar ve sosyal çalışmacılar bir dizi tanımlamalar geliştirmişlerdir.

Çocuk istismarı, çocuğun fiziksel ya da psikolojik gelişimini olumsuz olarak etkileyen davranışlardır. Geniş anlamıyla çocuk istismarı, 18 yaşın altındaki çocukların ya da ergenlerin ana-babaları, onları bakıp gözetmek ve eğitmekle görevli öğretmen, usta, koruyucu aile fertleri, vasi gibi kişiler ya da yabancı kişiler tarafından yapılan bedensel ve psikolojik olarak sağlıklarına zarar veren, fiziksel, duygusal, cinsel ya da zihinsel gelişimlerini engelleyen tutum ve davranışlardır. Ancak yapılan bu davranışın, mutlaka çocuk tarafından algılanması ya da erişkin tarafından bilinçli olarak yapılması gerekli değildir.

Çocuk ihmali ise; 18 yaşın altındaki çocukların ya da ergenlerin fiziksel ve psikolojik sağlıkları ve gelişmeleri için temel olan beslenme, korunma, sevgi, gözetim, eğitim ve yol gösterme gibi gereksinimlerinin, kendilerine bakıp gözetmekle yükümlü kişilerce yeterince karşılanmamasıdır. Çocuk ihmali genel olarak fiziksel ve duygusal ihmal olarak iki ana grupta incelenmektedir.

I. İSTİSMAR TÜRLERİ

Çocuk istismarı her yaştan, ırktan ve gelir düzeyinden çocuğu etkiler. Genelde çocuğun tanıyıp güvendiği kimseler tarafından yapılır. Bir ebeveyn, akraba, bakıcı veya aile dostu. Çocuk istismarı; fiziksel, cinsel, duygusal istismar ve ihmal olarak

dört ana grupta incelenmektedir. İstismara veya ihmale maruz kalan bir çocuğa yardım ederken ya da yardım etmeye başlarken atılacak ilk adım istismarın işaretlerini ve belirtilerini bilmektir.

1. Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar çocuğun kaza sonucu oluşmamış ve fiziksel zarar görmesiyle ortaya çıkan yaralanmalardır. Çocuğa kasıtlı olarak zarar vermek demektir. Çocuğun yaşamını tehlikeye sokabilir ve uzun dönemli olumsuz etkilere neden olabilir. Türkiye’de yapılan bir araştırma sonucuna göre fiziksel istismar en sık 4-6 yaş arasında olmakta ve erkek çocuklar kız çocuklara göre daha fazla istismara maruz kalmaktadırlar. **“Fiziksel istismar çocuk istismarının en çok görünen ve yaygın şekilde fark edilen biçimidir.”**

Fiziksel Göstergeler:

Açıklanamayan yara bere ve darbe izleri:

- Yüzde, dudakta, ağızda,
- Gövdede, sırtta, kalçada, baldır bacaklarda morluklar,
- Değişik seviyelerdeki iyileşme belirtilerinde el izi, ısırık izi; Kümelenmiş ve düzenli formlardaki şekiller.
- Kemer, elektrik kablosu gibi acı vermek için kullanılan nesnelerin izleri,
- Tatil, hafta sonu vb. gibi bir durum sonrası tekrarlayarak ortaya çıkması.

Açıklanamayan yanıklar:

- Özellikle ayak tabanlarında, avuç içinde, sırtta veya kaba etteki puro ve sigara yanıkları,
- Daldırma yanıkları (Eldiven ya da çorap tarzında keskin sınırlı yanıklar, çocuğun el ve ayaklarının biri tarafından kaynar suya

daldırılması ile oluşurlar, kaza ile bu tip keskin sınırlı yanıklar oluşmaz.)

- Açıklanamayan kırıklar/çıkıklar, kafa derisinde saç kaybı.

Uzun ve kısa süreli etkiler

- Morarma,
- Vücudun belli yerlerinde kesikler,
- Kırık kemikler,
- İç kanama gibi hemen görülen etkileri gibi sarsılmış bebek sendromu (körlük, öğrenme güçlüğü, zihinsel gerilik, felç gibi), zedelenmiş beyin gelişimi,
- Ömür boyu zayıf fiziksel sağlık.

Değerlendirme: Çocukta açıklanamayan belirtiler, ailenin/bakıcının ve çocuğun anlattığı öyküler arasında çelişkilerin olması, tekrarlayan şüpheli fiziksel göstergeler, anne babanın geçmişlerinde istismar bulguları, anne babanın çocuğun durumuna kayıtsız kalmaları fiziksel istismar belirtileridir.

2. Cinsel İstismar

Çocuğun bir yetişkin ya da kendisinden büyük bir çocuk tarafından anlamadığı ve kabul etmediği, gelişimsel olarak hazır olmadığı ve karşı tarafın cinsel tatmini için kullanılması durumudur. Bu her türlü cinsel içerikli konuşmayı, şakalaşmayı, teşhir ve röntgencilik gibi temas içermeyen istismar türlerinden, çocuğun cinsel organlarına dokunma, oral-genital seks, ensest, tecavüz, çocuğu fuhuş ve pornografik materyallerin üretiminde kullanma ve sodomi gibi tüm davranışları ve eylemleri kapsamaktadır. "Çocuk cinsel istismarı en sık 6-10 yaş arasında görülmektedir. İstismara uğramada kız çocukların oranı erkek çocukların oranına göre daha

yüksektir". **Cinsel istismar, çoğunlukla mağdurun tanıdığı kişi tarafından gerçekleştirilir.** Saldırgan nadiren yabancı olur. Cinsel istismarların üçte biri diğer bir çocuk tarafından gerçekleştirilir. Cinsel istismar çocuk mağdurlar açısından belli göstergelerle karmaşık bir türdür. Genelde fiziksel belirtiler olmaz ve davranışsal göstergeler diğer bulguların ortaya çıkmasına neden olur. Sık rastlanan ve genelde uzun süreli olan bu istismar türü sıklıkla gizlenmektedir. Her sosyo-ekonomik düzeyde görülebilen cinsel istismarcıların erkek olduğu daha yaygın olarak düşünülmektedir. Ama erkeklerin yanında kadın istismarcıların olduğu da bilinmelidir.

Fiziksel Göstergeler

- Yürüme ve oturmada zorluk çekme,
- Yırtılmış, lekeli veya kanlı iç çamaşırları,
- Genital bölgede acı, şişkinlik, kızarıklık, kanama ya da kaşıntı,
- İdrar yapmada acı çekmek,
- Genital bölgenin dışında bereler, kanama ya da yırtılmalar olması,
- Cinsel yolla bulaşan hastalığın tespiti,

Davranışsal Göstergeler

- Uygun olmayan cinsel oyunlar veya ileri derecede cinsel bilgi sahibi olma ve
- Rastgele cinsel ilişki kurma,
- Histeri, duygularını kontrol edememe,
- Okulda beklenmedik zorlanmalar,
- Uzaklaşma ve depresyon,
- Kardeş rekabetinde aşırı üzülmeye,

- Akranlarla ilişkilerde zorluk ve onlarla ilişkiden çekinme,
- Kendi kendine sosyal tecrit oluşturma,
- Fiziksel temas veya yakınlıktan kaçınma,
- Ani ve aşırı kilo değişimi (zayıflama ya da şişmanlama)
- Belli yerlerden ve belirli kişilerden çok fazla korkma, tanıdık

bir yetiştikenden kaçma ya da kaçınma davranışı sergileme

- Çocuğun ifadesi

Uzun ve Kısa Süreli Psikolojik Etkileri

- Travma sonrası stres bozukluğu gösterme,
- Kâbuslar,
- Fobiler-korku tepkileri,
- Uyku bozuklukları,
- İçe kapanma,
- Dikkat eksikliği,
- Enürezis- Enkoprezis,
- Aşırı fantezi kurma,
- Uyurgezerlik.

“Cinsel istismarın en güçlü göstergelerinden biri çocuğun ifadesidir. Çocuk cinsel istismara uğradığını söylüyorsa, bunu ciddiye alın. Çocuğun iyiliğini düşünerek ve onu korumak için kuşaklarınızı bir kenara bırakın”

Duygusal Göstergeler

Cinsel istismar çocuğun güven duygusunun yıkılmasında çok büyük tahribatlara yol açar. Bundan başka, istismarcı çocuğu sürekli sessiz kalması için yönlendirir (bu bizim küçük sırrımız gibi) ya da tehdit eder. Bu yönlendirme çocuğun anlama kabiliyetini aşan bir durumdur. Çocuk bir dizi duygusal tepkiler verir:

Kendilik sorunları, düşük öz değer, suçluluk (benim hatam), utanç, depresyon, anksiyete, ruhsal gelgitler, benlik saygısında ciddi azalma, öfke tepkileri, karşı gelme bozukluğu gibi.

Değerlendirme: Cinsel istismarla ilgili yapılması gereken en önemli şeylerden biri, bunu ortadan kaldırmaya dönük programların geliştirilmesidir. Çocuklara yönelik geliştirilecek bu programlarda, olası istismar durumlarını tanımalarını, uygun tepki göstermelerini ve bu durumla karşılaştıklarında hemen güvendikleri bir yetişkine anlatmaları sağlanmalıdır.

3. Duygusal İstismar

Çocuğun duygusal bütünlüğüne ve kişilik gelişimine zarar veren her türlü davranış ve eylemdir. Çocuğa duygusal olarak yokmuş gibi davranılması, çocuğun ihtiyaç duyduğu sevgi, ilgi ve yakınlığın gösterilmemesi, gelişimini bozan her türlü aşağılama, reddetme, suçlama vb. söz ve davranışlara maruz kalmasıdır. Çocuğun duygusal istismarı tek başına olabilir ya da fiziksel ve cinsel istismarla birlikte görülebilir.

“Duygusal istismarın fark edilmesi kolay olmadığından görülme oranı da kesin olarak bilinmemektedir”. Sıklıkla sözlü istismar olarak gerçekleşir. Ancak şunları da içerebilir; reddetme, tedhiş, utandırıcı şekilde ceza verme, fiziksel ve duygusal temastan alıkoyma. Duygusal istismar genellikle tekil bir olay değildir. Belirli bir süre boyunca devam eden bir davranış biçimidir. Ebeveyn ya da çocuğun bakımını üstlenen kişi hiçbir sevgi, destek ve rehberlik belirtisi olmaksızın çocuğu sürekli eleştirir, tehdit eder, küçümser, hor görür veya reddeder. Çocuk davranışlarında fazla saldırganlıktan

edilgenliğe kadar aşırılıklar sergiler. Çocuk gecikmiş fiziksel, duygusal veya entelektüel gelişim gösterir.

Fiziksel Göstergeler

Konuşma ya da diğer iletişim bozuklukları

- Fiziksel gelişimin yavaşlaması
- Çocukta var olan astım ya da alerji gibi bazı hastalıkların şiddetlenmesi

- Madde bağımlılığı

Davranışsal Göstergeler

- Alışkanlık bozuklukları (parmak emme, sallanma vb. gibi)
- Suç işleme de dâhil olmak üzere anti-sosyal ve yıkıcı davranışlar
- Nevrotik özellikler (uyku bozuklukları, oyun oynamada tutukluluk)
- Pasiflik ya da saldırganlık gibi aşırı davranışlar
- Gelişimsel gecikmeler
- Davranış bozuklukları (şikâyet etme, pasiflik, saldırganlık vb.)
- Aşırı uyum sorunları (yaşından büyük ya da küçük davranma)

“Duygusal istismarın olduğu yönünde şüphelenmek zor bir iştir. Çocukta herhangi bir yara bere izi yoktur ya da çok düzgün bir biçimde giyinir ve beslenir. Ayrıca bunun normal olduğunu düşünen çocuk da duygusal istismara uğradığına dair herhangi bir açıklama yapmayabilir”.

Duygusal Göstergeler

- Sosyal ilişkilerini etkileme
- Yaşının gerektirdiği şekilde davranamama

Bilişsel/Akademik Göstergeler

Duygusal istismara eşlik eden gelişimsel gecikme bilişsel gecikmeye de neden olarak çocuğun akademik performansını etkiler.

4. İhmal

İhmal çocuğun beslenme, giyinme, barınma, tıbbi bakım, eğitim veya uygun gözetim gibi temel ihtiyaçlarını ve karşılanmayan duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarını eğitimsel/bilişsel ihtiyaçlarını karşılamakta başarısız olmak ve uygun büyüme ve gelişim konusunda denetim eksikliği göstermektir.

Fiziksel Göstergeler

- Sürekli açlık belirtileri: Kötü beslenme işaretleri gösterir
- Hijyensiz ortam: Keçeleşmiş saçlar, kirli cilt veya şiddetli vücut kokusu
 - Uygun olmayan kıyafetler
 - Denetimsizliğin sürekli olması: Çocuk evde bakım sağlayacak kimsenin olmadığını belirtir. Çocuk ya da bakımını üstlenen kişi uyuşturucu veya alkol kullanır
- İhmal edilmiş fiziksel sorunlar ve tıbbi bakım
- Normal kilonun altında olma
- Kötü gelişim şekilleri

Davranışsal Göstergeler

- Kendi kendine zarar veren davranışlar
- Dilenme, yiyecek çalma

- Okulda bulunma süresinin uzaması (erken gelme ve geç gitme)

- Sürekli yorgunluk, halsizlik ya da derste uyuyakalma
- Yetişkin sorumluluklarını ve ilgilerini yüklenme
- Evde bakıcının olmadığı durumlar
- Sık sık devamsızlık yapma veya

Duygusal Göstergeler

- Düşük benlik algısı-kendine değer verme
- Bağlanma zorlukları
- Duygusal gereklilik
- Sosyal sorunlar-kısıtlı arkadaş ilişkileri
- Kişisel yakınlık kurmada zorluklar
- Uygun olmayan isteklere hayır demede zorluk (ilgi ihtiyacı ile ilgili)

- Sosyal içe çekilme-yoğun içe atım sorunları

Bilişsel/Gelişimsel/Akademik Göstergeler

- Devamsızlık sorunu
- Öz disiplini öğrenme eksikliği
- Bir görevi tek başına yapamama
- Zayıf notlar
- Öğrenme zorluğu

Eğitimsel ya da bilişsel ihmal, ilk olarak okul sisteminin devam listeleri aracılığıyla ele alınır.

Bir çocuğun ihmal edildiğinden şüpheleniyorsanız, öncelikle bunun, çocuğun bakımından sorumlu kişilerce istenilmediği için mi yoksa bakımın yoksulluk ya da kaynak

eksikliği gibi nedenlerden ötürü bu kişilerce sağlanamadığı için mi olduğuna dikkat ediniz”

Fiziksel istismar gibi ihmal de iki konuyu kapsar:

1. Çocuğun bakımından sorumlu kişilerin ihmali
2. Çocuk üzerindeki etkisi: Etki fiziksel, davranışsal, duygusal ya da bilişsel/ gelişimsel olabilir.

İhmale İlişkin Örnekler

Çocuğa aşağıdakileri yeterince sağlamada başarısızlık: Gıda, giysi, barınma, denetim

Çocuğun tıbbi ihtiyaçlarını karşılamamak:

- Diş çürüklerini tedavi ettirmemek¹⁶
- Ciddi bir hastalık ya da yaralanma için tıbbi destek almamak,

İhmalin Bazı Nedenleri

- Aile Krizleri:
 - ✓ İş kaybı
 - ✓ Ciddi bir hastalık
 - ✓ Boşanma
- Kronik ve nesiller arası durumlar,
 - ✓ Düzensiz ev halkı hayatı
 - ✓ Bir yapının ya da rutinin olmaması; düzenli bir yemek saati, uyku saati ya da ev ödevlerini yapacağı bir zamanın olmaması gibi çocuğun evde kendine ait bir yerinin bulunmaması

“İhmalin çocuklar üzerindeki etkilerini dikkate alın. Örneğin, 5 yaşındaki bir çocuğa yemek sağlanmamasının 20 yaşındakine sağlanmamasından daha büyük zararları olduğunu hatırlayın”.

Cinsel istismara uğrayan öğrencilere yönelik hizmetler

- Cinsel istismar durumlarında çocuğun beyanının doğruluğu sorgulanmadan, beyanı esas kabul edilerek süreç yürütülür. Görüşme yapan kişi çocuğun anlatımı sırasında olaya ilişkin meraklı bir tutum içinde detayları öğrenmeye çalışmaz, hayret, üzüntü, öfke gibi duygusal tepkiler göstermez.

- Çocuğun beyanını tutanak altına alır.
- Türk Ceza Kanununun 279. maddesi gereğince bildirimler adli ve kolluk birimlerine ivedi bir şekilde yüz yüze ya da telefon yoluyla yapılır.
- Bildirim sürecinde ailenin onayı aranmaz.
- Bildirim sonrası süreçler hakkında çocuk bilgilendirilir.
- Tutanak, bildirim yapılan kuruma elden ulaştırılır.
- Çocuğun ve haberdar olan diğer kişilerin başkalarına anlatımı engellenerek konunun gizliliğine özen gösterilir.
- Okul yönetimi tarafından il/ilçe MEB'lere “GİZLİDİR” ibaresi kullanılarak bilgi yazısı elden ulaştırılır.

İhmal Edilen Öğrencilere Yönelik Hizmetler

- İhmal edildiğini düşünülen öğrenci (bakımsızlık, yetersiz beslenme, hastalık vb.) ile görüşme yapılır.
- Sınıf/şube rehber öğretmenleri ve okul yönetiminden öğrenci hakkında ayrıntılı bilgi alınır ve onları sürece dâhil edilir.
- Öğrencinin ailesi ile görüşme yapılır.

- İhmal sebeplerini öğrenmeye çalışılır.
- İhmalin sebepleri doğrultusunda öğrenciyi sağlık kuruluşlarına ve gerektiğinde Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne (ASPB'ye) bağlı il/ ilçe Müdürlüklerine bildirilmek üzere okul yönetimine bilgi verilir.

- Maddi yoksunluk durumlarında aile, valilik, kaymakamlık, belediye ve ASPB gibi ilgili kurumlara yönlendirilir.

Şiddete Maruz Kalan ve Şiddet Uygulayan Öğrenciler İle Karşılaşıldığında Yapılması Gerekenler

- Okuldaki öğrencilerin fiziksel (fiziki muayene yapmadan, morluklar, şişlik, kızarıklık vb.) ve psikolojik değişiklikleri (içe kapanma, sinirlilik, iştahsızlık vb.) okul personeline takip edilir.

- Gözlenen öğrencilerin Fiziksel ve psikolojik değişimleri hakkında ayrıntılı bilgi almak amacıyla sınıf öğretmenleri ve okul yönetimi ile işbirliğine gidilir.

- Şiddete maruz kalan öğrencinin kim/kimler tarafından şiddete maruz bırakıldığı tespit edilir.

- Şiddete maruz kalan öğrenci ile görüşme yapılır.
- Şiddete maruz kalan öğrencilerin velilerinden bilgi alınır ve veliye bilgilendirme yapılır.

- Çocuğa yönelik şiddetin veli tarafından uygulanması halinde adli, kolluk birimleri ile Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne (ASPB'ye) (il/ilçe müdürlükleri, ALO 183 telefon hattı vb.) okul yönetimi iş birliği ile bildirimde bulunulur.

- Öğrenciye yönelik psikolojik danışmanlık süreci planlanarak uygulanır.

- Danışmanlık süreci hakkında aile, öğretmen ve okul yönetimine gerekli bilgilendirme yapılır ve gerekli desteğin sağlanması için işbirliğine gidilir.

- Gerekli hallerde öğrenci, çocuk ve ergen ruh sağlığı merkezleri gibi sağlık kuruluşlarına yönlendirilir. 10 Okul dışında yaşanan şiddet olayları için öğrenci ile yapılan görüşme sonrasında tutanak tutulur ve kolluk kuvvetlerine bildirimde bulunulur.

Şiddet Uygulayan Öğrenciler;

- Şiddet uygulayan öğrenci ile görüşme yapılır.
- Şiddet uygulayan öğrenci hakkında ayrıntılı bilgi ve destek almak amacıyla sınıf/şube rehber öğretmenleri ve okul yönetimi ile işbirliğine gidilir.

- Şiddet uygulayan öğrencinin ailesinin sürece aktif olarak katılması sağlanır.

- Danışmanlık süreci planlanarak uygulanır.
- Şiddet uygulayan öğrencinin danışmanlık sürecinde akran desteği alınır.

- Okul içinde şiddet ve zorbalığı önleyici rehberlik hizmetleri planlanarak uygulanır.

- Gerekli hallerde öğrenci, çocuk ve ergen ruh sağlığı merkezleri gibi sağlık kuruluşlarına yönlendirilir.

Madde Bağımlılığı Olduğu Düşünülen Öğrencilerle Yapılması Gerekenler

- Madde bağımlılığı olduğu düşünülen öğrenci ile görüşme yapılır.

- Öğrenci hakkında ayrıntılı bilgi ve destek almak amacıyla aile görüşmesi yapılır.

- Öğrencinin okul içinde etiketlenmesi için gerekli önlemler alınır.
- Madde bağımlılığı konusunda öğrencilerin gelişim dönemleri göz önüne alınarak bilgilendirme çalışmaları yapılır.
- Madde etkisi altında olduğu düşünülen öğrenci sağlık kuruluşuna yönlendirilir.
- Madde bağımlılığı belirtileri konusunda aile, öğretmen ve okul yönetimi bilgilendirilir.
- Okul içerisinde aile, öğretmen, okul yönetimi işbirliğinde koruyucu ve önleyici rehberlik hizmetleri gerçekleştirilir.

Eğitimde Feda Edilecek Tek Bir Fert Yoktur

K. Atatürk

KARAMAN

REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ MÜDÜRLÜĞÜ

**Tedbir, Okulun
Emniyet Kemeridir**

**Güvenli Gelecek
Güvenli Okul**

KRİZ NEDİR?

Toplumumuzun en değerli varlıkları olan çocuklarımızın en çok zaman geçirdikleri yer olan okullarımızda şiddetin önlenmesi ve kriz durumlarına hazırlıklı bulunulması ve buna bağlı güvenlik önlemlerinin alınması çocuk ve gençlerimizin ruh sağlığı için kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Kriz; "bireyin, grubun, örgütün ya da topluluğun normal işlevlerini yerine getirmesini engelleyen, acil müdahale ve çözüm gerektiren, tolere edilemeyen, sıra dışı, beklenmeyen bir olay" biçiminde tanımlanabilir. Tanımdan da anlaşılabilceği gibi birden fazla kriz türünden söz etmek mümkündür. Gelişimsel krizlere örnek olarak; alkol ve madde kullanımı, anne-babanın boşanması, cinsel-fiziksel psikolojik istismar, bir yakının kaybedilmesi, ağır hastalıklar, sosyal rol ya da ortamın değişmesi, ergen hamileliği, yeme bozuklukları verilebilir. Bu tür krizler daha çok bireysel müdahaleyi gerektiren durumlar olarak nitelendirilebilir.

Öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin çoğunluğunu etkileyebilecek, bireysel ve toplumsal müdahaleyi gerektirebilecek durumlar da olabilir. Örneğin; bir öğrencinin ya da bir öğretmenin ölümü, okulda yaşanan şiddet olayı, doğa felaketleri, çevresel felaketler, okulun içinde bulunduğu bölgeyi etkileyen sosyal ve ekonomik değişiklikler gibi durumsal/travmatik krizler olabilir. Bir okulda kriz ya da şiddet yaşandığında, öğrenciye, öğretmene, veliye, çalışan kişilere, oluşan paniğin önlenmesi için mevcut düzenin devam edeceği ve nedeni ne olursa olsun acil durumla başa çıkılabileceği mesajının verilmesi ve güven sunulabilmesi önem

taşımaktadır. Kriz durumlarında baş etme yöntemlerini geliştirip en kısa sürede normal işleyişe dönmek ve gelecek için krizin tekrarlanmasını önleyecek etkinlikleri başlatmak, çalışmaların amacını oluşturmaktadır. Bu amaca üç aşamada ulaşılabilir:

- ❖ Okulda şiddet ve krizi önleyici çalışmalar yapmak.
- ❖ Acil bir durum yaşandığında etkilerinin en aza indirilmesi için müdahale çalışmaları yapmak.
- ❖ Acil durum sonrası etkilenen kişilere destekleyici çalışmalar yaparak etkilenen kişilerin başa çıkma becerilerini güçlendirmek.

Kriz durumundan sonra okulun normal fonksiyonlarını yerine getirmesi beklenemez. Böyle bir duruma hazırlıksız yakalanmak, acele ve yanlış kararlara yol açabileceğinden durumu daha da kötüleştirebilir.

Krize neden olabilecek olayları algılama, bunlara karşı alınacak önlemleri tasarlama, planlama ve planları uygulamaya koyma yönetici rolleri arasında yer alsa da çoğu kriz durumunda yönetim becerileri yetersiz kalabilmekte veya yanlış yönetilebilmektedir. Yanlış yönetilen bir kriz, örgüt için daha olumsuz ve uzun süreli krizlere yol açabilmektedir. Başka bir ifade ile kriz durumlarında ya da kriz sonrasında baş gösteren gereksinimleri karşılamak için yapılması gereken her şeyin sadece yönetici tarafından yerine getirilmesi olanaksızdır.

Krizle etkin mücadelenin ön koşulu, yetişmiş bireylerden oluşan krize müdahale ekibinin oluşturulmasıdır. Bu nedenle okul düzeyinde krize müdahale ekibinin oluşturulmasının temel amacı kriz öncesinde, kriz anında ve kriz sonrasında yapılacak işlerin yetki ve sorumluluğunu okul ve yerel topluluğa ilişkin çeşitli bilgi ve

becerilere sahip kişilere devrederek etkin bir müdahale planı yapabilmektedir. Bir krize müdahale ekibi oluşturulduğunda bu ekibin yerine getirmesi gereken bazı görevler bulunmaktadır. Bu görevler ekibin bulunduğu düzey, bölge, kurum türüne bağlı olarak farklılıklar gösterebilir.

KRİZE MÜDAHALE EKİBİ KİMLERDEN OLUŞUR?

Okulda Şiddetin Önlenmesi Ve Krize Müdahale Ekibi Başkanı okul müdürü veya görevlendireceği bir müdür yardımcısıdır.

Okulda Şiddetin Önlenmesi Ve Krize Müdahale Ekibi Üyeleri

1. Okul Müdürü/Bir müdür yardımcısı,
2. Okul rehber öğretmeni/öğretmenleri,
3. Bir öğretmen,
4. Bir öğrenci temsilcisi,
5. Okul Aile Birliği Başkanı ile sağlanabiliyorsa; Bir güvenlik görevlisi, bir doktor veya hemşire (gerektiğinde okul müdürü okulun ihtiyaçları doğrultusunda ekibe yeni üyeler alabilir.)

Kriz Hazırlıklı Olan İçin, Fırsattır

OKULLARDA KRİZ YÖNETİM SÜRECİNİN PLANLANMASI

Bir okul yöneticisinin kriz planlaması ve krize müdahale (kriz yönetimi) süreçlerinde başarılı olabilmesi, pek çok çalışmanın gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Bu çalışmalar okulların düzeyleri, bulundukları bölgeler, okul büyüklükleri ve çevresel farklılıklardan etkilenecek içerik açısından bazı farklılıklar gösterse de, genellikle benzer basamaklar içermektedir. Bir okul yöneticisinin krize müdahale planlaması ve krize müdahale sürecinde göstereceği çalışmalar şu şekilde sıralanabilir;

1. Bir kriz sırasında kimin yetkili olacağına karar verilmesi,
2. Krize müdahale ekibinin oluşturulması,
3. Açık, tutarlı politika ve yöntemlerin belirlenmesi,
4. Krize müdahale ekibi için eğitim sağlanması,
5. Krize müdahale, ilkyardım vb. konularda eğitim alan okul personelinin listesinin çıkarılması.
6. Acil durum ve yardım için gerekli malzemelerin listelenmesi ve bu malzemelerin sağlanması.
7. Gerektiğinde emniyet görevlileriyle iletişim kuracak görevlinin seçilmesi.
8. Basın için iletişim görevlisi seçilmesi ve basın temsilcilerinin çalışabileceği bir yer belirlenmesi.
9. Çevre sağlık kurumları ve diğer kaynak gruplarla sürekli ilişkiler kurulması.
10. Kriz ekibi ile okul sonrası veya hafta sonları eğitim ve planlama toplantılarının düzenlenmesi ve önceden bir telefon zincirinin oluşturulması.

11. Kriz durumlarıyla ilgili bilgi vermeye yönelik duyuruların şablonlarının hazırlanması.

12. Tehlike durumunda sınıfların korunması için plan geliştirilmesi.

13. "Kriz alarmı" vererek bir kriz durumunun provasının yapılması.

14. Okul Aile Birliği veya Okul Koruma Derneği üyelerinin, kriz durumlarında kriz ekibine nasıl yardım edeceklerinin belirlenmesi (örnek: okul sonrası ya da gece çalışmak gerektiğinde yemek temini veya ekibin çocuklarıyla ilgilenme gibi).

15. Genel katılımlı, krize müdahale konusunda hizmet-içi toplantılar düzenlenmesidir.

Okuldaki bütün öğretmenler, memur, servis şoförleri, kantin görevlileri ve hizmetliler kriz planından haberdar olmalıdır. Özellikle okulun hizmetlisi kriz sırasında gerekirse görev alabileceklerini önceden bilmelidir. Kriz ekibinde yer alanların görev tanımlarının açık biçimde yapılmış olması gereklidir.

Kriz durumları hakkında önceden bilgilendirmek kriz sırasındaki stres ve baskıyı en aza indireceği için ve okulun herhangi bir kriz durumu ile başa çıkabileceğinin bilinmesini güven sağlayacağından tüm öğrencilerin krize müdahale planı hakkında bilgilendirilmesi, kriz müdahale planının öğrenci ve velilerin görebileceği bir yere uygun boyutlarda hazırlanarak asılması önemlidir.

OKUL VAKA ANALİZ FORMU

İL / İLÇE	:	
OKUL	:	
OLAY TARİHİ	:	SAATİ :
KAYIT TARİHİ	:	
KAYIT EDEN (Ad-Soyad/Unvan)	:	

OLAY DETAYLARI

Davranış / Olay İçeriği :

Fiziksel Zarar Veren Şiddet (yumruk,
tekme, tokat, vb..)☐Madde kullanımı (alkol/
uyuşturucu/ilaç/diğer..)☐

Zorbalık/Tehdit/Sataşma

☐

Cinsel Taciz

☐

Eşyaya / Mala Zarar Verme

☐

Çalma/Gasp

☐

Okula Silah/Kesici-delici Alet Getirme

☐

Çete Oluşturma/Katılma

☐Ateşli/kesici/delici Silahla
Yaralama/Ölümlü Olay☐

Dedikodu/Lakap takma

☐

Diğer:

Olayın / Davranışın Oluş Biçimi :
(Kısaca, birkaç cümle ile)Davranışın / Olayın Sıklığı ve Aralığı
(Bir Dönemde)

Bir Kere

☐

Bir Çok Kez

☐

Birden Fazla

☐

Son Zamanlarda Çok Sık

☐

OLAY DETAYLARI

Olayın Geçmişi ve Diğer Gerekli Bilgiler:				
Olaya Karışanlar : (Kimlik bilgileri gizli tutulacak, istendiğinde bildirilecektir. Olaya göre kişi sayısı artırılıp azaltılabilir.)	Yaş	Cinsiyet	Sınıf	Rolü
1. Kişi				
2. Kişi				
3. Kişi				
Rol Kodları : R1 - Elebaşı R2 - Şahit R3 - Yardımcı R4 - Olay Yerinde Bulunan R5 - Kurban / Mağdur				

OLAYA OKULUN TEPKİSİ			
Okul Yönetimince Ne Yapıldı ? (Veliye Bildirme / Disiplin İşlemleri / Sözlü Uyarı / Sosyal - Sağlık Kurumlarına Sevk / Rehberlik Servisine Gönderme / Adli ve Emniyet İşlemleri Varsa Bildirim / Diğer)			
Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisince Yapılan Çalışmalar / Görüş ve Öneriler :			
Mağdur Öğrenci (Varsa) ve Ana-babası Alınan Önlemlerden Memnun mudur?			
Öğrenci: Evet <input style="width: 40px; height: 20px;" type="checkbox"/>	Hayır <input style="width: 40px; height: 20px;" type="checkbox"/>	Ana-Baba: Evet <input style="width: 40px; height: 20px;" type="checkbox"/>	Hayır <input style="width: 40px; height: 20px;" type="checkbox"/>
Sonuç / Son Durum : (Olay Kapandı mı ? Gerginlik Sürüyor mu ? Sonrası İçin Okulda Alınan Önlemler, Yapılan Düzenlemeler vb.)			

1- SERVİS KAZALARI

a) Kazadan önce alınacak önlemler:

• Okul servislerinde görev alacak sürücülerin İl Milli Eğitim Müdürlükleri'nce Emniyet Müdürlüğü'nün de yardımıyla kimlik ve güvenlik kontrolleri yapılmalıdır.

• Sürücü adaylarının ehliyetleri incelenmeli, herhangi bir kazaya karışıp karışmadıkları tespit edilmelidir.

• Görev için seçilen sürücülere servis taşımacılığı ve ilkyardımla ilgili gereken bilgi ve eğitim verilmelidir.

• Servis şoförünün araca biniş ve araçtan inişte öğrencileri tehlikeye atacak davranışlardan (öğrenci araca binmeden ya da araçtan inmeden aracın hareket ettirilmesi) kaçınması sağlanmalıdır.

• Öğrencilerin trafiği aksatmayacak ya da kendilerini tehlikeye sokmayacak şekilde uygun duraklardan alınmaları ve yine aynı duraklara teslim edilmeleri sağlanmalıdır.

• Servis içindeki öğrencilerin yolculukları sırasında emniyet kemerlerinin takılması, pencerelerin kapalı tutularak öğrencilerin dışarı sarkmalarının engellenmesi gibi tüm güvenlik önlemlerinin alınması gerekmektedir.

• Acil durumlarda öğrencilerin durumlarını kaydetmek için serviste acil durum formları bulundurulmalıdır.

b) Kaza anında yapılacaklar:

Alınan tüm önlemlere rağmen servis aracı kaza yaparsa sorumlular aşağıdaki gibi hareket etmelidir.

Servis şoförü ve yardımcı görevli

• Trafik ve sağlık ekiplerini aramalıdır.

• Araçta yangın çıkması ihtimali varsa öğrencileri kaza mahallinden en az 100 metre uzağa götürmelidir.

• Öğrenciler yaralıysa sağlık ekipleri kaza yerine ulaşana dek ilk yardım uygulamalıdır.

• Yaralanan öğrencileri hareket ettirmemeli ve sağlık ekipleri gelene dek öğrencileri sakinleştirmelidir.

• Sağlık ekipleri kaza yerine ulaştıktan sonra hastaneye sevk edilen öğrencileri servisteki acil durum formlarına kaydetmelidir.

- İmkân dâhilindeyse servis hostesinin, yaralı öğrencilere hastaneye dek eşlik etmesi sağlamalıdır.

Okul Müdürü

- Makamında kalmalı, İl Kriz Yönetim Merkezi'ni aramalı ve durumdan haberdar etmelidir.

- Kriz yönetim ekibinin lideriyle görüşmelidir. Neler yapılması gerektiğine karar vermelidir.

- Bir müdür yardımcısını kaza yerine olayı yerinde incelemesi için görevlendirmelidir.

- Tüm telefon görüşmelerini kendisi yapmalıdır.

- Arayan öğrenci velilerine kaza ile ilgili bilgi vermeli ve müdür yardımcılarında dış aramalarda kullanılan hatların meşgul edilmemesini sağlamalarını istemelidir.

- Kazada yaralanan öğrencilerin ailelerine bilgi verirken kaza yerindeki müdür yardımcısıyla bağlantı halinde olmalıdır.

- Okul iş görenlerini durumdan haberdar etmeli ve sakinleştirmeye çalışmalıdır.

- Okul Kriz Yönetim Ekibinin liderini makamında görevlendirmeli ve kaza yerine gitmelidir. (Müdür okulda değilse yerine vekâleten bakan kişinin olay yerine gitmesi gerekmektedir.)

- Okuldaki diğer öğrencilerin ve iş görenlerin kaza yerinden uzak tutulmasını sağlamalıdır.

- Olay yerine vardığında müdür yardımcısından acil durum formlarını isteyip, gözden geçirmelidir. Formdaki bilgileri okuldaki kriz yönetim ekibinin liderine bildirmeli ve arayan velilere detaylı bilgi verilmesini sağlamalıdır. Kazayı ayrıntılarıyla okula bildirmelidir.

Müdür Yardımcısı

- Kaza yerine gitmelidir. Acil durum formlarını şoförden ya da hostesten alıp kontrol etmelidir.

- Hastaneye sevk edilen öğrencilerin ailelerine haber vermelidir.

- Okul müdürü kaza yerine ulaştığında acil durum formlarını kendisine teslim etmelidir

- Medya ile ilgilenecek konuşmacıya durumla ilgili tüm bilgileri detaylı olarak iletmelidir.

- Hastaneye sevk edilmesi gereken öğrencilere eşlik etmesi için bir öğretmeni görevlendirmelidir.

- Görevli öğretmene, yaralı öğrencinin durumu ile ilgili bilgi verebilmesi için telsiz olarak da kullanılabilen bir telefon vermeli ve iletişim bu aracı kullanarak sağlanmalıdır.

- Olayı öğrenen ve kaza yerine gelen velileri olay mahallinden mümkün olduğunca uzak tutmalı ve onlara gereken açıklamayı yapmalıdır.

- Ailelerin olay yerinde karmaşaya neden olmamaları konusunda trafik ekiplerinden yardım istemelidir.

c) Kriz sonrası yapılacaklar:

Okul Müdürü

- Kriz yönetim ekibini toplayıp, atlatılan krizi enine boyuna tartışmalıdır.

- Ekip üyelerinin ve kendisinin olaya etkili bir şekilde müdahale edip etmediğini değerlendirmeli ve müdahalede yetersiz kalan üyeler varsa gereken uyarıyı yapmalıdır.

- Aynı olayın bir kez daha yaşanmaması için ne gibi önlemler alınabileceğini tartışmalıdır.

- Kazada yaralanan öğrencilere kaza sonrası psikolojik danışmanlık hizmeti verilmesini sağlamalıdır.

2- YANGIN

a) Yangından önce alınacak önlemler:

- Okulun uygun yerlerine yangın söndürme tüpleri yerleştirilmelidir.

- Sınıflara yangın anında ya da yoğun dumanda devreye girecek su püskürten otomatik alarmlar (sprinkler) yerleştirilmelidir.

- Okulda yangın çıktığında uygulanacak prosedürleri anlatan renkli posterler sınıflara asılmalıdır.

- Düzenli aralıklarla yangın tatbikatları yapılmalıdır.

- Yangın tatbikatları sırasında okulu boşaltırken öğrenciler gruplara ayrılmalı, grup liderleri belirlenmeli ve liderlere gruba öncülük etme görevi verilmelidir.

- Yangın anında katlarda görev yapacak öğretmenler belirlenmeli ve her öğretmene sorunlu olduğu katta öğrenim gören öğrencilerin listesi verilmelidir.

- Okulun her katına okul planının ayrıntılı bir örneği asılmalı ve bu planın her öğretmene verilmesi sağlanmalıdır.

- Okulun her katına içinde gruplara ayrılan öğrencilerin listesinin bulunduğu ve acil durumlarda kullanılmak üzere hazırlanmış eşyalar bulunan dolaplar yerleştirilmelidir.

- Okulun uygun yerlerine anons yapıldığında her yerden duyulabilecek şekilde hoparlörler yerleştirilmelidir.

- Yangını haber vermede bina içine sesli ve ışıklı uyarı cihazları yerleştirilmelidir.

- Yangın anında binadaki kişilerin tahliyesi için okul binasına yangın merdivenleri eklenmelidir.

- Yangın anında kaçış yolları belirlenmeli ve binadan çıkış yollarını gösteren işaretler okulun uygun yerlerine asılmalıdır. Çıkış yolları daima açık tutulmalı ve çıkışların kolayca erişilebilir durumda olmasına ve kapılarda eşik olmamasına dikkat edilmelidir. Çıkış yollarının her zaman aydınlatılmış olmasına dikkat edilmelidir.

- Yangın anında binadan çıkış yollarının kapalı olduğu durumlar için yangına dayanıklı sığınaklar oluşturulmalı ve sığınaklara giden yolları belirten işaretler uygun yerlere asılmalıdır.

- Acil yardım kuruluşlarının telefon numaralarını belirten yazılar okulda herkesçe görülebilecek yerlere asılmalıdır.

- Okul binası içindeki kapılar numaralandırılmalı ve kapıların anahtarları uygun görülen bir yerde kilitli cam bir dolapta saklanmalıdır. Çok katlı binalarda anahtarları koymak için her katta anahtar dolapları bulundurulmalıdır.

- Okul binasının tehlike sınıflandırması yapılmalıdır. Bina düşük tehlikeli, orta tehlikeli ve yüksek tehlikeli bölümler olarak 3'e ayrılmalı ve gereken önlemler bu sınıflandırma göz önünde bulundurularak alınmalıdır.

- Okul binasının cephe dış kaplamasının yanmaz malzemeden olmasına özen gösterilmelidir. Binadaki katların kesiştiği yerler alevlerin diğer katlara atlamasını engelleyecek şekilde yalıtılmalıdır.

- Çatılarda yangına karşı koruma gereçlerinden başka bir eşya ya da yanıcı ve parlayıcı madde bulundurulmamalıdır. Çatı depo veya arşiv olarak kullanılmamalıdır.

- Çatıya elektrik tesisatı çekilmemelidir. Giriş kapısı sürekli kilitli tutulmalı ve yalnızca pilli ve akülü el feneri kullanılarak görevli amirin izni ile çatıya çıkılması sağlanmalıdır.

- Düzenli olarak okul bacasının temizliği yaptırılmalıdır.

- Kazan dairesi binadan mümkün olduğunca uzakta ve yangına en az 120 dakika dayanıklı bölmelerle ayrılmış olarak merkezi bir yerde ve bir bütün halinde bulundurulmalıdır.

- Kazan dairesinde sıvılaştırılmış petrol gazı veya doğalgaz kullanılması durumunda gaz kaçaqlarını algılayacak gaz detektörleri yerleştirilmelidir. Herhangi bir tehlike anında gazı kesecek olan ana kapama vanası ile elektrik akımını kesecek ana şalter ve ana elektrik panosunun kazan dairesinin dışına konulması sağlanmalıdır. Ana gaz vanasının yerini gösteren plakanın bina içinde kolayca görülebilecek bir yere asılması sağlanmalıdır.

- Kazan dairesinin kapısının yangın merdivenlerine değil emniyetli bir bölgeye açılması sağlanmalıdır.

- Elektrik tesisatının kontrol altında tutulması için okulda teknik elemen bulundurulmalıdır. Bunun mümkün olmadığı yerlerde ilin en büyük mülki amirinin vereceği talimata göre okul binasındaki elektrik sistemini diğer devlet dairelerinde bulunan teknik elemene kontrol ettirilmelidir.

b) Yangın anında yapılacaklar:

Okul Müdürü

- Yangın sirenini duyar duymaz kriz yönetim ekibini toplamalı ve harekete geçirmelidir.

- İtfaiye, sağlık ekipleri ve İl Kriz Yönetim Ekibini durumdan haberdar etmelidir.

- Yangın sirenini devre dışı bırakmalıdır. Bu hem paniği azaltır hem de iletişimi kolaylaştırır. Sirenin sürekli aktif olduğu bir okulda ne öğrenciler birbirini duyabilir ne de öğretmenler seslerini duyurabilir.

- Kriz yönetim ekibinin lideriyle görüşmelidir. Neler yapılması gerektiğine karar vermelidir.

- Binanın hızla boşaltılması yönünde anons yapmalıdır.
- Binanın hızla boşaltılması için okulun tüm kapılarını açtırmalıdır.
- Elektrik ve gaz bağlantılarını kestirmelidir.
- Yangında kurtarılacak evrakların acilen tahliye edilmesini sağlamalıdır.

- Binanın tamamen boşaltıldığından emin olmalıdır.

Öğretmenler

- Yangın müdahale edilebilir nitelikteyse yangın söndürme tüplerini kullanmalıdır, değilse zaman kaybetmeden okulu boşaltmalıdır.

- Yangın anında, görevli olduğu kata gitmelidir ve öğrenci liderlerinden öğrencilerin sessiz ve düzenli bir şekilde okulu boşaltmaları için yardım istemelidir.

- Yangın anında okulu boşaltırken önceden gruplara ayrılan öğrencilerin listesini katlardaki dolaptan almalıdır ve grupları kontrol etmelidir.

- Sorumluk altındaki öğrencileri hızla okul dışına sevk etmelidir.
- Bina boşaltıldıktan sonra öğrencileri listeden tek tek kontrol etmeli ve durumu müdür yardımcısına bildirmelidir.

- Öğrencileri okul binasından mümkün olduğunca uzak tutmalı ve acil yardıma ihtiyacı olan öğrencileri belirlemelidir. Durumu müdür yardımcısına bildirmelidir.

- Sorumluluğu altındaki öğrencileri sakinleştirmelidir.

Müdür Yardımcısı

- Görevli öğretmenlerin teslim ettikleri formları dikkatle okumalıdır. Durumu okul müdürüne bildirmelidir.

- Medya ile ilgilenecek konuşmacıya durumla ilgili tüm bilgileri detaylı olarak iletmelidir.

- Sağlık ekipleri olay yerine varır varmaz ekibe öğrencilerin durumlarını iletmelidir. Hastaneye sevk edilmesi gereken öğrencilere eşlik etmesi için bir öğretmen görevlendirmelidir.

- Görevli öğretmene, yaralı öğrencinin durumu ile ilgili bilgi verebilmesi için telsiz özellikli bir telefon vermelidir. İletişimi bu aracı kullanarak sağlamalıdır.

- Olayı öğrenen ve okula gelen velileri okuldan mümkün olduğunca uzak tutmalı ve onlara gereken açıklamayı yapmalıdır.

c) Kriz sonrası yapılacaklar:

Okul Müdürü

- Kriz yönetim ekibini toplamalı ve atlatılan krizi enine boyuna tartışmalıdır.

- Ekip üyelerinin ve görevlilerin olaya etkili bir şekilde müdahale edip etmediğini değerlendirmelidir. Müdahalede yetersiz kalan üyeler varsa gereken uyarıyı yapmalıdır.

- Aynı olayın bir kez daha yaşanmaması için ne gibi önlemler alınabileceğini tartışmalıdır.

- Kullanılan yangın söndürme tüplerinin yerine yenisini koymalıdır.

- Yangında okulun hasar gören yerlerini tespit ettirmeli ve gereken onarımı yaptırmalıdır.

3- DEPREM

a) Depremden önce alınacak önlemler:

- Okul binasının depreme dayanıklılığının uzmanlarca gözden geçirilmesi, zemin etüdünün yapılması sağlanmalıdır.

- Binanın zayıf noktaları olası bir depreme karşı güçlendirilmelidir.

- Deprem anında öğrencilerin ve iş görenlerin sığınacakları yerler belirlenmelidir.

- Bina içindeki tüm dolapların deprem anında devrilmesini ve yaralanmalara yol açmasını önlemek için dolaplar duvara sabitlenmelidir.

- Deprem anında tehlike yaratacak şeyler belirlenmelidir (tehlikeli laboratuvar maddeleri, yere dökülebilecek kimyasal maddeler, askı tavanlar, gaz sızıntısı, tavandaki lambalar, sallantı sırasında yüksekte bulunan mobilyalar, aletler) ve bunlara ilişkin gereken tedbirler alınmalıdır.

- Okul binasının hassas yerlerine depremi algılayıcı sensörler ve alarmlar yerleştirilmelidir.

- Okulun her katına tüm okuldan duyulacak şekilde okul yöneticisinin odasına bağlı hoparlörler yerleştirilmelidir.

- Öğrencilere ve iş görenlere deprem anında yapılması gerekenler konusunda eğitim verilmesi sağlanmalıdır.

- Öğrenciler ve okul iş görenleriyle düzenli aralıklarla deprem tatbikatları yapılmalıdır.

b) Deprem anında yapılacaklar:

Okul Müdürü

- Deprem başladığında makamında kalmalıdır. Sallantı başlar başlamaz masanın altına girmelidir. Başını korumalıdır. Sallantı sona erene dek masasının altından çıkmamalıdır.

(Okul yöneticisi deprem anında makamında değilse kendisine en yakın büyük ve sağlam bir nesnenin altına girmesi, duvarlardan ve pencerelerden uzak durması gerekmektedir).

- Sallantı sona erdikten sonra deprem anında devreye giren alarmı kapatmalı, odasındaki mikrofondan okulun derhal boşaltılması yönünde anons yapmalıdır.

Öğretmenler

- Kriz yönetim ekibinin liderinin talimatlarına harfiyen uymalıdır.
- Sallantı sona erdiğinde öğrencileri sıraya dizmeli ve sınıf dolabından alacağı listeden öğrencileri kontrol etmelidir.

- Okulu sessiz ve hızlı adımlarla derhal boşaltmalıdır.
- Öğrencileri okuldan tahliye ederken, sakin olmaları konusunda telkin etmelidir.

- Öğrencileri okul binasından mümkün olduğunca uzakta tutmalıdır. Duvar kenarında ya da elektrik direklerinin altında durmamaya özen göstermelidir.

- Elindeki listeden öğrencileri tekrar kontrol etmelidir. Acil yardıma ihtiyacı olan öğrencileri belirlemeli ve durumu müdür yardımcısına bildirmelidir.

- Elindeki acil durum formlarını doldurup müdür yardımcısına teslim etmelidir.

Deprem, öğrenciler okul bahçesindeyken ve yanlarında öğretmen yokken gerçekleşirse öğrencilerin;

- okul binasından uzaklaşıp yüzüstü yere yatmaları,

- elleriyle başlarını korumaları,
- duvar kenarı ya da elektrik direklerinden uzak durmaları ve sallantı geçene dek yerlerinden ayrılmamaları gerekmektedir.

Deprem sonrasında;

- Öğretmenlerin öğrencileri listelerden kontrol etmesi ve durumu okul müdürüne bildirmeleri gerekmektedir.
- Öğrencilerin ve öğretmenlerin anons yapılmadan okul binasına girmeleri yasaklanmalıdır.
- Okul civarındaki devrilen elektrik direklerine ve kopan kablolara dokunulmamalıdır.
- Okul müdürünün talimatlarına harfiyen uyulmalıdır.

c) Kriz sonrası yapılacaklar:

Okul Müdürü

- Kriz yönetim ekibini toplamalı ve atlatılan krizi enine boyuna tartışmalıdır.
- Ekip üyelerinin ve kendisinin olaya etkili bir şekilde müdahale edip etmediğini değerlendirmelidir. Müdahalede yetersiz kalan üyeler varsa gereken uyarıyı yapmalıdır.
- Depremde okulun hasar gören yerlerini tespit ettirmeli ve gereken onarımı yaptırmalıdır.
- Deprem sonrasında öğrencilere ve iş görenlere psikolojik danışmanlık sağlanması konusunda ilgili yerlerle temasa geçmelidir.

4-SEL

a) Selden önce alınacak önlemler:

- Okulun alt yapısını, kanalizasyon sistemi gözden geçirilmeli, sistem eskimişse yenilenmelidir.
- Okulun koridorlarına elektrik kesintisi yaşandığında devreye girecek jeneratörlü lambalar yerleştirilmeli, okulun karanlıkta kalması önlenmelidir.

Önceden tahmin edilemeyen şiddetli yağış sonucunda okulun bulunduğu bölgeyi sel basabilir. Böyle bir durumda İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün vereceği talimat doğrultusunda okul müdürü öğrencileri okulda tutabilir. Bu gibi bir kriz anında yetkililerin şu şekilde davranması gerekmektedir:

b) Selde yapılacaklar:

Okul Müdürü

- İl Kriz Yönetim ekibini, itfaiyeyi, sağlık kuruluşlarını arayıp, durumdan haberdar etmelidir.

- Okul kriz yönetim ekibinin lideriyle görüşüp, neler yapılması gerektiğine karar vermelidir.

- Yerel radyodan ya da televizyondan bölgeyle ilgili hava durumunu takip etmeli, olası bir fırtına ya da şimşek çakmasına karşı tedbir almalıdır. Öğrencilerin pencerelerden uzak tutulmasını sağlamalıdır.

- Okulun tüm kapı ve pencerelerinin kapalı olduğundan emin olmalıdır.

- Tehlike anında okulu derhal boşaltmaya hazır olmalıdır.

- Hiçbir öğrenciyi eve göndermemeli, ailelerine haber verilmesini sağlamalıdır. Öğrencilerin ancak ailelerine teslim edilmesini sağlamalıdır.

- Okulda ve çevresinde elektrik kesintisi yaşanırsa jeneratörlü lambaları devreye sokmalı ve okulun karanlıkta kalmasını önlemelidir.

- Okul binasının alt katlarını su basarsa, öğrencilerin üst katlara tahliye edilmesini sağlamalıdır.

- Müdür yardımcılarında okulun durumuyla ilgili sık sık bilgi almalıdır.

- Anonsları okulun her yerinden duyulacak şekilde odasındaki mikrofondan yapmalıdır.

- Binadaki su seviyesi yükselirse itfaiyeden yardım istemeli ve öğrencilerin güvenli bir şekilde okul binasından tahliye edilmesini sağlamalıdır.

- Binanın tamamen boşaltıldığından emin olduktan sonra binayı terk etmelidir.

Müdür Yardımcısı

- Okul binasının planına bakarak zemin kattaki sınıfların boşaltıldığından emin olmalıdır.

- Öğretmenlerin teslim edecekleri acil durum formlarını dikkatle kontrol etmelidir.

- Okul müdürünü durumdan haberdar etmelidir.
- Sağlık ekipleri okula varır varmaz ekibe öğrencilerin durumunu iletmelidir.

Hastaneye sevk edilmesi gereken öğrencilere eşlik etmesi için bir öğretmen görevlendirmelidir.

- Görevli öğretmene, hastaneye sevk edilen öğrencilerin durumları ile ilgili bilgi verebilmesi için telefon vermeli ve iletişimi bu aracı kullanarak sağlamalıdır.

Öğretmenler

- Okul müdürünün yaptığı anonsu duyar duymaz gözetimi altındaki öğrencileri sınıf dolabında bulunan öğrenci listesinden kontrol etmelidir.
- Acil durum formlarını doldurup müdür yardımcısına teslim etmelidir.
- Öğrencileri gruplara ayırıp grup liderlerini belirlemelidir.
- Tıbbi yardımına ihtiyacı olan öğrencileri belirleyip durumu müdür yardımcısına bildirmelidir.
- Su seviyesi bulunduğu kata ulaşırsa, öğrencileri hızla üst katlara tahliye etmelidir.
- Okul normal yoldan boşaltılamıyorsa itfaiye ekiplerine yardımcı olmalı ve öğrencilerin güvenli bir şekilde tahliye edilmesini sağlamalıdır.
- Gözetimi altındaki öğrencileri sakinleştirmelidir.
- Öğrenci gruplarının liderlerinden tahliye sırasında kendisine yardımcı olmalarını istemelidir.

c) Kriz sonrası yapılacaklar:

Okul Müdürü

- Kriz yönetim ekibini toplayıp, atlatılan krizi enine boyuna tartışmalıdır.
- Ekip üyelerinin ve kendisinin olaya etkili bir şekilde müdahale edip etmediğini değerlendirmeli, müdahalede yetersiz kalan üyeler varsa gereken uyarıyı yapmalıdır.
- Selde okulun hasar gören yerlerini tespit ettirmeli ve gereken onarımı yaptırmalıdır.

- Sel sonrasında öğrencilere ve iş görenlere psikolojik danışmanlık hizmeti verilmesini sağlamalıdır.

- Koridorlardaki acil yardım dolaplarında bulunan eşyalardan kullanılmış olanların yerine yenilerini koydurtmalıdır.

5- BOMBA YA DA TERÖR SALDIRISI TEHDİDİ

Bu tür tehditler kişilerin yarattığı kriz durumlarından sayılabilir. Okul binasına bomba yerleştirilmesi, okul bahçesine bomba yüklü araç park edilmesi ya da teröristlerin okul binasına saldırı düzenlemeleri en sık karşılaşılan terör saldırılarıdır.

Okul müdürünün ve iş görenlerin bu tür durumlara karşı uyanık olmaları ve eğitim almış olmaları bu tür durumlarda kayıpları azaltan en önemli faktörler arasında gösterilmektedir.

Bu tür kriz durumlarına hazırlıklı olmak için artırılmış güvenlik önlemleri alınmalı ve kriz durumunun oluşmasını engellemek için aşağıdaki prosedürler izlenmelidir.

a) Bomba tehdidine karşı alınacak önlemler:

- Öğretmenler ve okuldaki personel bu tür kriz durumlarına karşı eğitilmelidir.

- Okul personelinin okul çevresinde gördükleri şüpheli kişiler, davranışlar ya da araçlar konusunda dikkatli olmaları sağlanmalıdır.

- Okul güvenliğine gereken önem verilmelidir. Ziyaretçiler ya da okul personeli için önceden belirlenmiş araba park alanları oluşturulmalı, park alanlarına kamera yerleştirilerek okul içine giren ve okuldan çıkan araçların kontrol edilmesi sağlanmalıdır.

- Okul personeli okul sınırları içinde karşılaşılabilecekleri şüpheli paketler konusunda eğitilmelidir.

- Sabah ders başlamadan önce ve öğrenciler okulu boşalttıktan sonra bina ve okul bahçesi şüpheli paketlere karşı kontrol edilmelidir.

- Okula gelen ziyaretçilerin kaydı tutulmalı, gelen ziyaretçileri kontrol edebilmek için okulun giriş kapılarının sayısı azaltılmalı ve ana giriş kapısına kamera yerleştirilmelidir.

- Kimliği belirsiz kişiler okul içine alınmamalıdır.

- Laboratuvarlarda kullanılan kimyasal maddelerin ve okul temizliğinde kullanılan maddelerin kilit altında tutulması sağlanmalıdır.

- Öğrencilerin okul saatleri dışında da okulda kalmalarını gerektiren bir durum ortaya çıktığında, tüm okula yetecek su, yiyecek ve ısınma ihtiyaçlarının karşılanacağından emin olunmalıdır.

- Acil durumlarda okuldaki tüm öğrencilere yetecek kadar ilk yardım malzemesi temin edilmelidir. Okul iş görenlerine ilk yardım eğitimi verilmesi sağlanmalıdır.

- Acil durumlarda kullanılacak iletişim araçlarının kullanıma hazır halde tutulduğundan emin olunmalıdır.

- Alarm sistemlerinin çalıştığından emin olunmalıdır.

- Aileler, acil durumlarda okulla nasıl iletişim kurulacağı konusunda önceden bilgilendirilmelidir.

- Krize hazırlık planı düzenli aralıklarla geliştirilmeli, gözden geçirilmeli ve test edilmelidir.

- Bomba ihbarı alındığında ihbar ciddiyetle değerlendirilmeli, ihbar asılsız bile olsa gereken önlemler gecikmeden alınmalıdır.

- Okula bomba ihbarı yapıldığında okulun öğretmenler ve personel tarafından şüpheli paketler ya da nesneler için aranması sağlanmalıdır. Aramanın öğretmenlerin ya da personel tarafından yapılmasının nedeni okul binasını iyi tanımaları ve okula ait olmayan nesneleri fark etmeye yatkın olmalarıdır.

- Okul binasında şüpheli paketler aranırken arama sadece gözle yapılmalı, şüphelenilen hiçbir nesneye kesinlikle dokunulmamalı ve nesne yerinden oynatılmamalıdır. Kısacası arama fiziksel değil, görsel olmalıdır.

- Gelen her ihbar ciddiyetle değerlendirilmelidir. İhbar anında yerel emniyet güçleriyle bağlantıya geçilmeli ve okulu boşaltma prosedürüyle ilgili bilgi alınmalıdır.

- Servis şoförlüğünü ve taşımacılığını üstlenen yetkili kişilere bomba tehdidi ve şüpheli araçlar konusunda bilgi ve eğitim verilmelidir. Planlama ve eğitim servis aracındaki şüpheli paketler ya da aletler, şüpheli kişiler konularında yürütülmelidir.

- Bomba ihbarı alındıktan sonra okul boşaltılırken öğrenciler açık park alanlarına götürülmemelidir. Park alanlarında ikinci bir bomba saklı olabileceği için bu durum öğrencileri daha büyük bir riske sokar.

- Bazı bombacıların ya da teröristlerin ilk bomba patladıktan sonra çıkan panikten yararlanıp ikinci bir bomba daha patlatma ihtimalleri olduğu da göz önünde bulundurularak, öğrencilerin güvenliğinden emin olunmayan yerlere götürülmemesi gerekmektedir.

- Dünya çapında yapılan araştırmalarda ortaya çıkan sonuca göre bomba tehdidi yüzünden eğitime ara verilmesi durumunda kaç gün eğitim yapılamadıysa o sürenin belirlenerek eğitim döneminin sonuna eklenmesi bu tür kriz durumlarında önemli ölçüde azalışa yol açmıştır.

- Öğrencilerin okulda kullandıkları bilgisayarlara bomba yapımıyla ilgili internet sitelerine girişlerini engellemek için program filtreleri yüklenmelidir.

- Okullarda fen laboratuvarlarında kullanılan kimyasal maddelerin ve temizlik maddelerinin miktarı azaltılmalıdır. Satın alınan maddelerin miktarları kaydedilmeli ve bu maddelerin bulunduğu dolaplar kilit altında tutulmalıdır. Dolaplar yetkili öğretmenlerce açılıp kapatılmalı ve anahtarları yine yetkili öğretmenlerde kalmalıdır.

b) Bomba ihbarı anında yapılacaklar:

Okul Müdürü

- Arayan kişiyi dikkatle dinlemeli ve sakinliğini korumalıdır.
- İhbarı yapanın söylediklerini dikkatle not edip, hangi hattan aradığını tespit etmelidir.
- İhbarcıdan bombanın yeri ve durumu hakkında mümkün olduğunca çok şey öğrenmeye çalışmalıdır.
- Konuşma sona erdikten sonra İl Kriz Yönetim Ekibini, sağlık kuruluşlarını, itfaiyeyi ve emniyet güçlerini arayıp, durumdan haberdar etmelidir.
- Okulun derhal boşaltılması yönünde anons yapmalıdır. Zil ve alarm sistemini devre dışı bırakmalı, bomba düzeneğinin radyo ve

telsiz frekanslarından etkilenebileceğini göz önünde bulundurarak okul içinde telsiz özellikli telefonların kullanımına kesinlikle izin vermemelidir.

- Okulun belli aralıklarla belli bölümlerinin boşaltılmasını sağlamalıdır. Bazı bombalar titreşime duyarlı olabileceği için okuldaki tüm öğrenciler aynı anda okuldan tahliye edilirse, öğrencilerin yürürken yerde yaratacakları titreşim bombanın mekanizmasını harekete geçirebilir.

- Okulun tamamen boşaltıldığından emin olduktan sonra makamından ayrılmalıdır.

- Tüm öğrenciler okuldan tahliye edildikten sonra müdür yardımcısının teslim edeceği acil durum formlarını dikkatle okumalı ve olaya ilişkin, medyaya bilgi verecek konuşmacıya tüm detayları iletmelidir.

- Medya kuruluşlarının okuldan mümkün olduğunca uzak tutulmasını sağlamalı, gerekirse emniyet güçlerinden yardım istemelidir.

- Emniyet güçleri okula ulaştıktan sonra verecekleri talimatlara harfiyen uyulmasını sağlamalıdır.

- Öğrencileri, aileleri gelip alıncaya kadar kesinlikle eve göndermemelidir.

Müdür Yardımcısı

- Okul müdürü okulun boşaltılması yönünde talimat verdikten sonra kriz yönetim ekibinin lideriyle birlikte hareket etmeli ve öğretmenlere öğrencileri tahliye ederken yardımcı olmalıdır.

- Okulun planından boşaltılan bölümleri işaretlemeli ve okulun tamamen boşaltıldığından emin olmalıdır.

- Öğretmenlerin teslim edecekleri acil durum formlarını dikkatle inceleyip, durumu okul müdürüne bildirmelidir.

- Öğretmenlerin vereceği bilgi doğrultusunda tıbbi yardıma ihtiyacı olan öğrencilerin hastaneye sevk edilmesini sağlamalı, bu öğrencilere eşlik etmesi için bir öğretmeni görevlendirmelidir.

- Hastaneye sevk edilen öğrencilerle ilgili ailelerine bilgi vermelidir.

Öğretmenler

- Okulun boşaltılması yönünde yapılan anonsu duyduktan sonra sorumluluğu altındaki öğrencileri sınıf listesinden kontrol etmeli ve gruplara ayırmalıdır. Grup liderlerinden öğrencilerin binayı düzenli ve sessizce terk etmeleri konusunda yardım istemelidir.

- Okul müdürünün vereceği talimatlara göre okulun sessizce boşaltılmasını sağlamalı, öğrencileri güvenli bir yere götürdükten sonra elindeki listeden öğrencileri tekrar kontrol etmeli ve acil durum formlarını doldurmalıdır.

- Tıbbi yardıma ihtiyacı olan öğrencileri belirleyip durumu müdür yardımcısına iletmelidir.

- Sağlık ekipleri okula ulaştıktan sonra müdür yardımcısıyla birlikte öğrencilerin hastaneye sevk edilmesine yardımcı olmalı ve sevk edilen öğrencileri elindeki formlara kaydetmelidir.

- Sorumluluğu altındaki öğrencileri sakinleştirmelidir.

c) Kriz sonrası yapılacaklar:

Okul Müdürü

- Kriz yönetim ekibini toplayıp, atlatılan krizi enine boyuna tartışmalıdır.

- Ekip üyelerinin ve kendisinin olaya etkili bir şekilde müdahale edip etmediğini değerlendirmeli, müdahalede yetersiz kalan üyeler varsa gereken uyarıyı yapmalıdır.

- Okulun güvenlik önlemlerini arttırmalıdır.

6- BİYOLOJİK VE KİMYASAL TEHDİTLER

Okulların karşı karşıya kalabilecekleri bomba tehdidinin yanı sıra biyolojik ve kimyasal maddelerin yaratacağı tehditler günümüz dünyasında teknolojinin de hızla gelişmesiyle kaçınılmaz hale gelmiştir. Okullar da böyle bir tehde karşı paylarına düşeni yapmalı ve her türlü tehde hazır olmalıdır. Böyle bir tehdit karşısında bomba tehdidine karşı alınacak önlemlere şu önlemler de ilave edilebilir:

a) Biyolojik ve kimyasal tehditlere karşı alınacak önlemler:

- Öğrencilerin büyük çoğunluğunun aynı anda hastalanarak okula gelmemesi halinde derhal durum saptanmalıdır. Hasta öğrenci

oranındaki artış muhtemel bir biyolojik ya da kimyasal saldırının habercisi olabilir.

- Öğrencilerin okula gelen postaları açmasına izin verilmemelidir.
- Okula gelen postaları açmak için yalnızca 1 kişiyi görevlendirilmelidir. Bu kişinin postaları ayrı bir odada herkesten uzakta açmasını sağlanmalıdır.

- Gelen postayı açmakla görevlendirilen kişiye koruyucu eldiven temin edilmeli ve postaları çıplak elle açmasına izin verilmemelidir.

- Okul personeli, özellikle de postaları açan kişi bu tür tehlikelere karşı eğitilmelidir.

- Acil bir durumda tehlikenin yayılmasını önlemek için ısınma ve havalandırma sistemlerinin devre dışı bırakılmasını sağlamak için bu işleri yürütmekle görevli

iş görenlerle konu tartışılmalı ve bir hareket planı hazırlanmalıdır.

- Tehlike anında okulun boşaltılması prosedürleri gözden geçirilmelidir. Kriz durumunda okulun bir bölümünün boşaltılması gerekirken, diğer bir bölümünün kapatılması gerekebilir. Böyle bir durumda boşaltma ve kapatma prosedürlerinin birbirine karışmaması için gereken önlemler alınmalıdır.

- Okul binasında sığınaklar oluşturulmalıdır. Biyolojik ve kimyasal bir saldırı söz konusu olduğunda okuldaki öğrencilerin ve tüm personelin hangi yollardan en hızlı ve güvenli bir biçimde sığınaklara sevk edileceği okul kriz yönetim ekibiyle tartışılmalıdır.

- Sığınaklara acil durum dolapları yerleştirilmeli ve dolapların içinde sığınaklardaki kişi kapasitesi kadar su, yiyecek, ısınma ve hava ihtiyacını karşılayacak eşyalar yerleştirilmelidir (radyo, pil, el feneri, su, yiyecek, havlu, mum, kibrit, ilk yardım çantası, ilaç, cep telefonu için batarya, kişisel temizlik malzemeleri vb.)

- Sığınaklardaki dolaplarda kapı ve pencerelerin kenarlarını örtmek ve içeriye yabancı bir maddenin girmesini önlemek için plastik bantlar bulundurulmalıdır.

- Sığınaklardaki dolapların anahtarları önceden belirlenen öğretmenlere verilmelidir.

- Biyolojik ve kimyasal bir saldırı tehdidine karşı itfaiye, sağlık kuruluşları, emniyet güçleri ile ortaklaşa bir hareket planı oluşturulmalı ve plan düzenli aralıklarla gözden geçirilmelidir.

b) Biyolojik ya da kimyasal saldırı anında yapılacaklar:

Okul Müdürü

- Saldırı başlar başlamaz okulda bulunan herkesin sığınaklara gitmesi yönünde anons yapmalıdır.

- Sığınakların kapılarını derhal atırmalı ve okuldaki herkesin sığınaklara gittiğinden emin olmalıdır.

- Okulun ısınma ve havalandırma sistemlerini derhal kapattırmalıdır.

- İl Kriz Yönetim ekibini, itfaiyeyi sağlık kuruluşlarını aramalı, durumdan haberdar etmelidir.

- Okul kriz yönetim ekibinin lideriyle görüşmeli, kriz planını uygulamaya koymalıdır. Zaman kaybetmeden sığınağa gitmelidir.

- Müdür yardımcısının teslim edeceği acil durum formlarını dikkatle okumalıdır.

- Tehlike geçip okulun güvenliği tam olarak sağlanmadan sığınaklardan çıkılmasına izin vermemelidir.

- Saldırı okula gelen posta yoluyla yapılmışsa, postayı amakla görevli olan kişi bilincini kaybederse bulunduğu odayı kilitlemeli ve kimsenin eriye girmesine izin vermemelidir. Sağlık ekiplerini ve emniyet güçlerini durumdan haberdar etmeli, en kısa sürede okula ulaşmalarını sağlamalıdır.

Müdür Yardımcısı

- Anonsu duyar duymaz öğretmenlerin sığınaklara inmelerine yardımcı olmalıdır.

- Öğretmenlerin teslim edecekleri acil durum formlarını dikkatle okuyup durumu okul müdürüne bildirmelidir.

- Sığınaklardaki dolapları atırmalı ve öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamalıdır.

Öğretmenler

- Anonsu duyar duymaz öğrencileri sıraya dizelemeli, elindeki listeden öğrencileri kontrol etmeli ve öğrencileri sessizce sığınaklara indirmelidir. Sığınağa gelindiğinde öğrencileri tekrar kontrol etmeli

ve acil durum formlarını doldurup müdür yardımcısına teslim etmelidir.

- Tüm öğrencilerin sığınağa indiğinden emin olduktan sonra sığınağın kapı ve pencere kenarlarını plastik bantlarla kaplamalı, kimyasal maddelerin hava yoluyla sığınağa girmesini engellemelidir.

- Okul müdürünün vereceği talimatlara harfiyen uymalı ve öğrencileri kesinlikle sığınaklardan dışarıya çıkartmamalıdır.

c) Kriz sonrası yapılacaklar:

Okul Müdürü

- Kriz yönetim ekibini toplayıp, atlatılan krizi enine boyuna tartışmalıdır.

- Ekip üyelerinin ve kendisinin olaya etkili bir şekilde müdahale edip etmediğini değerlendirmeli, müdahalede yetersiz kalan üyeler varsa gereken uyarıyı yapmalıdır.

7- ÖĞRENCİ ÜZERİNDE ATEŞLİ SİLAH YA DA KESİCİ ALET BULUNMASI

a) Alınacak önlemler:

- Okulda meydana gelebilecek silahla yaralama olaylarının önüne geçebilmek için öğrencilerin üstünün ve çantalarının düzenli olarak aranması gerekmektedir.

- Okul personelinin ve öğretmenlerin bu gibi durumlara karşı uyanık ve tedbirli olmaları böyle bir kriz durumunda öğrencilerin göreceği zararı en aza indirmeye yardımcı olacaktır.

- Okul binası bu tür silahlara karşı düzenli olarak aranmalı, öğrencilerin olası bir arama durumunu önceden haber alma durumunda yanlarında bu tür silahlar varsa, bunları nereye saklayabilecekleri konusunda uyanık olunmalıdır.

b) Okulda ateşli silah ya da kesici alet bulunduğundan şüphelenilen durumlarda yapılacaklar:

Öğretmenler

- Silahın ya da kesici aletin hangi öğrencinin üzerinde olduğunu saptamalı ve aletin çeşidi ve yeriyle ilgili bilgi edinmeye çalışmalıdır.

- Müdür yardımcısını derhal durumdan haberdar etmelidir. Bilgilendirme, güvendiği bir öğrenciye müdür yardımcısına iletmek

üzere vereceği imzalı bir not şeklinde olabilir. Kesinlikle telefonu kullanmamalıdır.

- Ders bitiş zili çalmak üzereyse ve müdür yardımcısıyla iletişim kurmak için zamanı yoksa öğrenciler teneffüse çıkmadan önce üzerinde kesici alet ya da ateşli silah bulunduğunu tahmin ettiği öğrenciye, müdür yardımcısının odasına götürmesi için elinde taşıyacağı birkaç kitap ya da benzeri nesneler vermelidir. Burada amaç, öğrencinin ellerinin dolu tutulması ve aleti ya da silahı kullanmasını engellemektir.

- Öğrenciye müdür yardımcısının odasına giderken eşlik etmeli ve öğrenciyi göz hapsinde tutmalıdır.

- Müdür yardımcısının odasına geldiğinde, kendisini aletle ilgili bilgilendirmeli ve öğrenciyi odada tutmalıdır.

Müdür Yardımcısı

- Öğrenciye kesinlikle hiçbir şey belli etmemeli ve durumu fark eden öğretmen öğrenciyi oyalarken, kendisi durumu okul müdürüne bildirmelidir. Okul müdürünün vereceği talimat doğrultusunda hareket etmelidir.

- Öğrencinin okul için tehdit oluşturmamasının önüne geçmek için öğrenciyi boş bir odaya almalı ve öğrenciye kendisini meşgul edecek görevler vermelidir. Odanın kapısını öğrenci fark etmeden kilitlemelidir.

Okul Müdürü

- Müdür yardımcısının olayı aktarmasından sonra öğrenciyi göz hapsine almalı ve davranışlarını kontrol etmelidir.

- Öğrenciye durumdan şüphelendiğini kesinlikle belli etmemeli, öğrenciyi belli bir odada ya da bölgede kontrol altında tutmalıdır.

- Emniyet güçlerini olaydan haberdar etmeli ve yardım istemelidir.

- Okul kriz yönetim ekibini durumdan haberdar etmelidir.

- Emniyet güçleri öğrencinin üzerinde silah ya da kesici alet bulursa bunu İl Kriz

Yönetim Ekibi 'ne rapor etmeli ve öğrenciyle ilgili gereken cezai işlemleri başlatmalıdır.

- Emniyet güçleri okula vardığında öğrencinin üzerinde bulunan silah ya da kesici aletin fotoğrafını çektermeli ve İl Kriz Yönetim Ekibi'ne gönderilmek üzere hazırlanacak rapora eklemelidir.

c) Krizden sonra alınacak önlemler:

- Öğrencinin okula kesici alet ya da ateşli silahla girebilmiş olması okulda güvenlik önlemlerinin yeterince uygulanmadığını gösterir. Bu nedenle okul kriz yönetim ekibiyle birlikte okul güvenliğinde alınacak önlemleri yeniden gözden geçirmelidir.

- Okulda daha sık ve daha kapsamlı aramalar yaptırmalıdır.
- Okuldaki öğretmenlerin, öğrencilerin üzerlerinde taşıyabilecekleri kesici aletlere ve ateşli silahlara karşı eğitilmesini ve bu konuda duyarlı olmalarını sağlamalıdır.

8- ÖĞRENCİ KAÇIRILMASI YA DA KAYBOLMASI

a) Alınacak önlemler:

Bu türden bir kriz durumu çok sık görülmemekle birlikte meydana geldiğinde ciddi sonuçlar doğurabileceği için gerekli önlemlerin alınmasını da beraberinde getirir.

Bu önlemler arasında;

- Okul civarında görülen şüpheli kişilere karşı tedbirli olunması
- Öğrenciyi okuldan almaya gelen kişilerin kimliklerinin incelenmesi ve öğrenciye bu kişiyi tanıyıp tanımadığının sorulması
- Okula gelen ziyaretçilerin kaydının tutulması sayılabilir.

b) Öğrenci kaçırılması durumunda yapılacaklar:

Okul Müdürü

- Çocuğu eve geciktiği için kendisini arayan öğrenci velisini ilk önce sakinleştirmeli ve durumu anlatmasını istemelidir.

- Gecikme okuldan kaynaklanmıyorsa durumu aileye iletmeli ve öğrencinin gidebileceği yerlerin araştırılmasını sağlamalıdır. Bu süre içinde öğrenci hala eve ulaşmadıysa aileyle birlikte emniyeti aramalıdır.
- İl Kriz Yönetim ekibini arayıp, durumdan haberdar etmelidir.

- Okul Kriz Yönetim Ekibinin lideriyle bağlantıya geçip, kriz hazırlık planını uygulamaya başlamalıdır.

- Emniyet güçleri okula vardığında olayın kontrolünü ele alacak ve okuldaki yetkililerle ve kayıp öğrencinin yakınlarıyla görüşmek

isteyecektir. Böyle bir durumda öğrencinin kimlik kartını emniyet güçlerine teslim etmelidir.

- Öğrenci bulunana dek aileyle irtibat halinde olmalıdır.
- Emniyet güçlerinin vereceği talimatlara harfiyen uyulmasını sağlamalıdır.

Öğretmenler ve Müdür Yardımcısı

Öğrenci velisi çocuğu eve varmadığında öğretmenini ya da okuldaki müdür yardımcılarında birini de arayabilir. Böyle bir durumda öğretmenler ve müdür yardımcıları şu şekilde davranmalıdır:

- Okul müdürünü durumdan haberdar etmeli, öğrencinin gidebileceği yerleri tek tek araştırmalıdır.
- Öğrenci ilk 24 saat içinde bulunamazsa medyaya gönderilecek yazı metnini hazırlamalıdır. Medya kuruluşları ile ilgilenecek olan konuşmacıya olayla ilgili detayları iletmelidir.

- Okul müdürünü en ufak bir gelişmeden bile haberdar etmelidir.

c) Kriz sonrası yapılacaklar:

Okul Müdürü

- Kriz yönetim ekibini toplamalı ve atlatılan krizi enine boyuna tartışmalıdır.
- Ekip üyelerinin ve kendisinin olaya etkili bir şekilde müdahale edip etmediğini değerlendirmeli, müdahalede yetersiz kalan üyeler varsa gereken uyarıyı yapmalıdır.
- Okulun güvenlik önlemlerini arttırmalıdır.

9- İNTİHAR

Buluğ çağı olarak da adlandırılan ergenlik döneminde öğrencilerin çevreye ve kendilerine yönelik bakış açılarında önemli değişiklikler olur. Ergen bireyselleşmeye başladığını ve kişiliğinin yavaş yavaş biçimlenmeye başladığını keşfeder. Bu süreç, ergeni biyolojik ve psikolojik açıdan da farklı etkiler altında bırakır.

Bu dönemi yaşayan öğrencilerde psikolojik sorunlar ve bunalımlar baş gösterebilir ve bu süreçte ailesinden ya da yakın çevresinden beklediği ilgiyi ve şefkati göremeyen öğrenciler karamsar duygulara kapılarak intiharı bir çözüm yolu olarak görebilirler. Bu nedenle intiharın, ergenlerin günün büyük bölümünü geçirdikleri okulda

gerçekleşme ihtimaline karşı okul yönetimlerinde bazı önlemler alınmalıdır.

a) İntihar girişimine karşı alınacak önlemler:

- Öğretmenlerin bu yaş grubundaki öğrencilere biyolojik ve ruhsal gelişimleri konusunda bilgi vermeleri ve onları, bu dönemi en sağlıklı nasıl atlatabilecekleri konusunda eğitmeleri sağlanmalıdır.

- Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin öğrencilerin davranışları ve ruhsal durumları konularında dikkatli olmaları gerekmektedir.

- Öğretmenler ve öğrenciler arasında iyi bir diyalog oluşturulması ve gerektiğinde öğrencilerin problemlerini öğretmenleriyle paylaşmalarını sağlayacak uygun ortamlar oluşturulmasına özen gösterilmelidir.

- Okulda rehberlik ve psikolojik danışmanlık görevini yürüten öğretmenin, öğrencileri yakından gözlemleyebilmesi için onlarla sık sık görüşmeler yapması sağlanmalıdır.

- Öğrencileri sosyal alanlarda eğitebilmek ve iyi vakit geçirmelerini sağlamak için film gösterimi, tiyatro, konser gibi etkinlikler düzenlenmesi sağlanmalıdır.
- Okul çatısına açılan kapıların kilitli tutulması ve intihar aracı olarak kullanılabilecek nesneler konusunda dikkatli olunması gerekmektedir.

b) İntihar girişimi sırasında yapılacaklar:

Öğretmenler

- İntihar girişiminde bulunan öğrenciyi sakinleştirmeye çalışmalı ve okul müdürünü durumdan haberdar etmelidir.

- Öğrenciyi dikkatle dinlemeli ve teşebbüsünü ciddiye almalıdır. Kendisinin ciddiye alınmadığını düşünen öğrenci eylemini gerçekleştirmek için daha güçlü bir istek duyacaktır.

- Öğrencinin davranışlarını gözlemlemeli ve bir sonraki hareketinin ne olacağını kestirmeye çalışmalıdır. Buna göre önlem almalıdır.

- Okuldaki rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğretmenin intihara teşebbüs eden öğrenciyle rahat iletişim kuracağı bir ortam yaratmalıdır. Öğrencilerin intihara teşebbüs eden öğrencinin etrafında toplanmalarına engel olmalıdır.

- İntihar girişimi ders süreci esnasında gerçekleşmişse, okuldaki diğer öğrencileri herhangi bir tehlikeden uzak tutmak için sınıflardan kesinlikle dışarı çıkartmamalıdır.

Okul Müdürü

- Durumu haber alır almaz öğrencinin ailesine haber vermeli ve okula gelmelerini sağlamalıdır.

- Emniyet güçleri, sağlık ekipleri ve itfaiyeyi aramalı, bu ekipler okula varana dek kesinlikle intihara teşebbüs eden öğrenciye müdahale etmemelidir.

- İl Kriz Yönetim Ekibini arayıp, durumdan haberdar etmelidir.

- Okul Kriz Yönetim Ekibinin lideriyle birlikte hareket etmelidir.

- Emniyet güçleri okula vardıktan sonra verecekleri talimatlara harfiyen uymalıdır. Olayı duyup okula gelen medya kuruluşlarını okuldan mümkün olduğunca uzak tutmalı ve bu kuruluşlara açıklamanın nerede ve ne zaman yapılacağı konusunda bilgi vermelidir. Bu konuda emniyet güçlerinden yardım istemelidir.

- Öğrenciyle ilgili tüm bildiklerini emniyet güçlerine anlatmalı ve öğrencinin kimlik kartını onlara teslim etmelidir.

Müdür Yardımcısı

- İntihara teşebbüs eden öğrencinin okuldaki diğer öğrencilere zarar vermesini engellemek için gereken önlemleri almalı, bu konuda öğretmenlere yardımcı olmalıdır.

- Okula ulaşan emniyet güçlerine intihar girişiminin gerçekleştiği yere kadar eşlik etmeli, emniyet güçlerinin vereceği talimatlara harfiyen uyulmasını sağlamalıdır.

- Emniyet güçlerine okul binasının planını vermelidir.

- Medyaya olayla ilgili bilgi verecek konuşmacıya gerekli bilgileri iletmelidir.

c)Kriz sonrası yapılacaklar:
Okul Müdürü

- Kriz yönetim ekibini toplamalı ve atlatılan krizi enine boyuna tartışmalıdır.
- Ekip üyelerinin ve kendisinin olaya etkili bir şekilde müdahale edip etmediğini değerlendirmelidir. Müdahalede yetersiz kalan üyeler varsa gereken uyarıyı yapmalıdır.
- Okulun güvenlik önlemlerini arttırmalıdır.
- Öğrenci intihar girişiminde başarılı olduysa bu durum okulu derinden etkiler ve toplum üzerinde okula ilişkin kötü bir izlenim bırakır. Bu izlenimi ortadan kaldırmak için okuldaki yetkililerin çok çaba sarf etmesi gerekir. Böyle bir olaya meydan vermemek için gerekli tüm önlemlerin alınması ve konuya hassasiyet gösterilmesi gerekmektedir.
- İntihar girişimi başarısızlıkla sonuçlanan öğrenciye okula döndükten sonra gereken psikolojik destek ve tedavinin verilmesini sağlamalı ve öğrencinin, aynı girişimi tekrarlama riskine karşı öğretmenler ve okul yönetimi tarafından gözlem altında tutulmasını sağlamalıdır.

Biz Geleceğiz, Gelecek Biziz

Önemli Not:

YANLIŞLAR	DOĞRULAR
İntihardan söz eden kişi intihar etmez. Bir kişi intihardan söz ediyorsa "Yalnızca dikkat çekmeye çalışıyordur. Gerçek bir tehlike söz konusu değildir."	İntihar eden kişilerin % 80'i daha önce bundan söz etmişler ve çevrelerindeki kişilere kendilerine yardım etmeleri konusunda bir şans vermişlerdir.
Bir kişi kendini gerçekten öldürmek istiyorsa onu engelleyemezsiniz.	İntiharların çoğu kriz dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Etkili bir krize müdahale intiharı önleyebilir.
İntiharı bir kere deneyen bunu sık sık tekrarlar.	İntihar girişiminde bulunmuş kişilerin % 80'i bunu hayatlarında tek bir kez yapmışlardır.
İntihar girişimi sadece bir şantaj aracıdır.	İntihar girişiminde bulunmuş kişi kuşkusuz çevresinde bir gerginlik, telaş yaratır; ancak intihar sadece o kişinin çevresindekilere ne kadar çok ihtiyacı olduğunun kanıtıdır.
Bir kişi ile intihar düşünce ve planları hakkında konuşmak o kişiye kendini öldürme fikri verir.	İntihar fikirlerini biriyle konuşma fırsatı bulan kişi rahatlamış ve intihar olayının kısır döngüsünden kurtulmuş olur.
"İntihar kalıtsal bir olaydır." Bazı ailelerde intihara sık rastlanması bu fikri doğrulamaktadır. O halde bu kişilere yapılacak her türlü yardım gereksizdir.	Kalıtsal olduğu kanıtlanmamıştır.
Havanın kapalı ve güneşsiz olduğu aralık ve kasım aylarında intiharlar artar.	İntihar sıklığında ilkbaharda daha fazla olmak üzere bahar aylarında anlamlı bir artış olduğu bilinmektedir.
İntihar edenler ölmek isterler.	Aslında intihara eğilimi olan kişilerin küçük bir bölümü gerçekten ölmeyi ister. Çoğunun istediği ölmek değil, sıkıntılı durumlarının ve duydukları ruhsal acının sona ermesidir. Bu durumda intiharın önlenmesinde esas hedef, kişinin sıkıntısının ve çektiği ruhsal acının azaltılarak yaşama devam etmesinin sağlanmasıdır.

KARAMAN
REHBERLİK VE ARAşTIRMA MERKEZİ MÜDÜRLÜĞÜ

Güvenli Gelecek
Güvenli Okul

Okul Bilgidir
Bilgi gelecektir

10- BULAŞICI HASTALIKLAR

a) Alınacak önlemler:

- Okullarda grip salgını, sarılık ve bunun gibi bulaşıcı hastalıklar baş göstermişse okul yönetiminin alacağı ilk önlem, hastalığa yakalanan öğrencilerin okuldan uzak tutulması ve hastalığı diğer öğrencilere bulaştırmasını engellemektir.

- Okulda sarılık salgını varsa okuldaki tüm tuvaletler dezenfekte edilmelidir. Grip salgınına karşı hasta öğrenciler eve dinlenmeye gönderilmelidir.

- Okul binasının temizliğinde daha özenli davranılmalıdır.

- Kat görevlileri okul temizliği konusunda uyarılmalı ve denetimler artırılmalıdır.

b) Okulda bulaşıcı hastalıklar baş gösterdiğinde yapılacaktır:

Öğretmenler

- Ders verdiği sınıfta hasta bir öğrenci dikkatini çekerse kendisiyle ilgilenmeli ve hastalığının ne olduğunu öğrenmeye çalışmalıdır.

- Hastalığı diğer öğrencilere de bulaşabilecek türden bir hastalıksa öğrencinin durumunu derhal okul müdürüne bildirmelidir.

Okul Müdürü

- Öğrencinin durumuyla ilgili bilgi aldıktan sonra hastalığın durumuna göre ailesine haber vermeli ve öğrenciyi ailesi geldiğinde hastaneye yönlendirmelidir.

- Hastalığı atlatana dek okula gelmemesi konusunda tavsiyede bulunmalıdır.

- Kriz yönetim planını uygulamaya koymalı ve okulda baş gösteren bulaşıcı hastalıkla ilgili gereken çalışmaları başlatmalıdır.

- Hasta öğrenciyle aynı ortamda bulunan öğrencilerin ailelerine öğrencinin hastalığıyla ilgili bilgi vermeli ve çocuklarını sağlık kontrolünden geçirmelerini tavsiye etmelidir. Bulaşıcı hastalık tüm okula yayılmış ve eğitime ara verilmek zorunda kalınmışsa, tüm okulu karantinaya aldırılmalı ve gereken temizlik işlemlerinin yapılmasını sağlamalıdır.

- İl Kriz Yönetim Ekibini durumdan haberdar etmeli ve ildeki diğer okullarda da bu hastalığın görülmesi tehlikesine karşı gereken uyarıyı yapmalıdır.

c) Kriz sonrası yapılacaklar:

Okul Müdürü

- Kriz yönetim ekibini toplamalı ve atlatılan krizi enine boyuna tartışmalıdır.

- Ekip üyelerinin ve kendisinin olaya etkili bir şekilde müdahale edip etmediğini değerlendirmeli, müdahalede yetersiz kalan üyeler varsa gereken uyarıyı yapmalıdır.

11- DEMİRBAŞA ZARAR VERME

a)Alınacak önlemler:

- Okula ait olan demirbaşların listesi tutulmalı ve belli aralıklarla listedeki nesnelerin durumu kontrol edilmelidir.

- Okul demirbaşlarının güvenliğinden okulun tüm öğretmenleri, hizmetlileri ve öğrencileri sorumlu tutulmalıdır.

- Okul demirbaşlarına zarar gelmesi durumunda hasar sorumlu kişilere ödetilmelidir.

- Öğrenciler okul demirbaşları ve korunmaları konusunda eğitilmelidir.

b) Demirbaşa zarar verildiği durumlarda yapılacaklar:

Öğretmenler

- Ders verdiği sınıfta ya da okulun herhangi bir yerinde demirbaşa zarar verildiğini fark ederse durumu okul müdürüne bildirmelidir. • Öğrencilerden bu zararı kimin yaptığı konusunda bilgi istemelidir. Zararı veren öğrenci yaptığını itiraf ederse, kendisiyle konuşmalı ve durumu okul müdürüne anlatmak üzere öğrenciyi okul müdürünün odasına götürmelidir.

- Öğrenciye yaptığının yanlış olduğunu anlatmalı ve demirbaşa niçin zarar verdiğini öğrenmeye çalışmalıdır.

Okul Müdürü

- Durumu fark eden öğretmen kendisine bilgi verdikten sonra demirbaşın durumunu inceletmeli ve ne yapılması gerektiğine karar vermelidir.

- Demirbaşın hangi katta ve sınıfta zarar gördüğünü tespit ettirdikten sonra o kattaki öğrencilerle görüşmeli ve zararın ne şekilde gerçekleştiğini öğrenmeye çalışmalıdır.

- Öğrencilere yapılanın yanlış olduğunu izah etmeli ve zararı veren öğrenciyi yaptığını itiraf etmesi için odasında beklediğini söylemelidir. Şayet öğrenci gelir ve suçunu itiraf ederse, kendisiyle sakin bir şekilde konuşmalı ve hareketinin sebebini öğrenmeye çalışmalıdır.

- Öğrencinin ailesini okula çağırmalı ve durumu izah etmelidir. Aileyle birlikte bir çözüm yolu bulmaya çalışmalıdır.

- Öğrenciyi yapıcı bir şekilde cezalandırmalıdır. Zarar verdiği demirbaşın yerine yenisini getirmesi, ücretini okula ödemesi ya da verdiği zarar karşılığı belli bir süre okulda ders saatleri dışında belli hizmetler üstlenmesi uygun birer ceza şekli olabilir. Bu şekilde öğrenci hem maddi bir kayba uğramış hem de karşılığında çok yararlı dersler öğrenmiş olur.

c) Kriz sonrası yapılacaklar:

Okul Müdürü

- Öğrencilerin okuldaki şiddet olaylarına karşı eğitilmesini sağlamalı, bu konuda seminerler ve paneller düzenlenmesinde ön ayak olmalıdır.

- Öğrenci velileriyle düzenli aralıklarla görüşmeler yapmalı ve öğrencilerin şiddet eğilimleriyle ilgili ailelerle bilgi alışverişinde bulunmalıdır.

- Şiddete eğilimli öğrencilerin tespit edilmesini ve bu öğrencilere gerekli rehberlik hizmetinin verilmesini sağlamalıdır

KAYNAKÇA

1. Çocuk İhmali ve İstismarını Önleme ÖĞRETMENLER ve AİLELER İÇİN EĞİTİM KILAVUZU(İnsan Hakları Derneği tarafından yayımlanmıştır. ISBN: 978 - 975-7090- 23-6)
2. Okullarda Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Kılavuzu Özel Eğitim Ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü-ARALIK 2015
3. Eğitimi Yönetimi Yıl 2. Sayı -I. Yaz 1996. ss.547-554 Doç. Dr. Serdar ERKAN
4. Ortaöğretim Okullarında Kriz Yönetimi (Edirne İli Örneği)
Hazırlayan: Yasemin OCAK Danışman: Yrd. Doç. Dr. Kamile DEMİR Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kasım, 2006
5. .Afetlerde uygulanacak rehberlik ve psikolojik danışma hizmetler(1999) tebliğler dergisi 2505 sayılı yönerge
6. Okullarda Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Genelgesi (2006/26)
7. Çocuk Koruma Kanunu (2005)Resmi Gazete, 5395, 3.7.2005